Lausunto

Eduskunta, Ympäristövaliokunta U 67/2023 vp / Asiantuntija kuuleminen

Muoti ja urheilukauppa ry:n lausunto jätepuitedirektiivin muutoksesta

Tiivistetysti:

- **Komissio esittää tekstiili- ja nahkajätteille tuottajavastuuta, joka käytännössä kattaisi vain 18 % tekstiilikuitujen tarjonnasta Suomessa. Esitys on tällaisena puutteellinen, epätasapuolinen, eikä johtaisi esitettyihin ympäristöhyötyihin.**

Esitystä tulisi muuttaa:

- **Tuottajavastuun tulisi koskea kaikkia tekstiilituotteita**, jos tavoitteena on aidosti ympäristöhaittojen vähentäminen. Komission esittämä tuottajavastuu kattaisi todellisuudessa vain n. 18 % tekstiilien kokonaistarjonnasta Suomessa. Tuottajavastuun tulisi kattaa ensi vaiheessa helpommin hyödynnettävät teollisuuden ja yritysten haaskiot ja vasta sitten kuluttajilta tuleva jäte.
- **Tuottajavastuun tulisi velvoittaa kaikkia toimijoita kokoon katsomatta**. Esityksen perusteella pieni määrä yrityksiä joutuisi maksamaan tuottajavastuun kustannukset toisten yritysten puolesta, mikä loukkaisi EUn tasapuolisen kilpailun periaatteita.
- **Mahdollisimman laaja EU harmonisointi** takaisi, tekstiilijätteen tehokkaan hyötykäytön, estäisi EUn jätemarkkinoiden pirstaloitumisen ja alhaisimmat kustannukset kuluttajille.
- **Kaikki toimijat tulisi liittää yhteen rekisteriin,** mikä estäisi vapaa-matkustamista jäsenmaiden kesken, vähentäisi verkkokaupan vapaa-matkustajaongelmaa ja kohdentaisi tuottajamaksut tasapuolisesti.

Lisäksi:

- **Yrityksillä tulee olla oikeussuoja siitä, että he eivät joudu kustannusvastuuseen ennen säädöksen voimaantuloa markkinoille saatetuista tuotteista** tai joutuisi kattamaan kustannuksia, jotka ylittävät heidän itsensä markkinoille laittamien tuotteiden vastuut.
- **Tuottajavastuu ei tule tarkoittaa yhteisvastuullisuutta**, jossa pieni joukko suomalaisia yrityksiä maksaa kaikkien, **myös ulkomaisten verkkokauppojen puolesta** tuottajavastuun kustannukset.

- **Kaikki kulut päätyvät kuluttajien maksettavaksi** ja siksi tuottajavastuun kustannusten kohdistuminen vain osaan tuotteista johtaisi siihen, että kuluttajat ohjaisivat ostojaan yrityksiin, joiden ei tuottajavastuumaksuja tarvitsisi maksaa.

1. TUOTTAJAVASTUU NOSTAISI KULUTTAJAHINTOJA 1,6 %

Tekstiilien **tuottajavastuu maksaisi komission esityksen mukaan EUssa kuluttajille** 975 milj €/vuosi. Suomen väestöosuuden mukaisesti Suomen kuluttajien maksettavaksi lankeaisi noin **81 miljoonaa euroa vuodessa**. Liki samaan lopputulokseen päätyy vuosia tekstiilijätteen keruuta harjoittanut UFF, joka ilmoittaa kustannukseksi 68 cent/kg sisältäen keruupisteet ja keruun, lajittelun ja hallintokulut, mutta ei jatkokäsittelyä.

Esitetyn mukainen tuottajavastuu nostaisi Suomessa kuluttajahintoja **noin 1,6 prosentilla.** Jos tuottajavastuu koskisi vain joka kymmenettä yritystä, näillä yrityksillä vaikutus kuluttajahintoihin olisi tätäkin suurempi.

Kaikki kulut päätyvät kuluttajien maksettavaksi ja siksi kuluttajat ohjaisivat ostojaan yrityksiin, joiden ei tuottajavastuumaksuja tarvitsisi maksaa.

Esitys kohdistuisi vain viidesosaan tekstiilikuitujen tarjonnasta

Tekstiilien tarjonta Suomessa: (lähde: kuituvirrat selvitys, 2021)

tekstiilituotteiden tarjonta	181.000 tonnia	osuus 100 %
tekstiilikuitujätettä syntyy,	86.000 tonnia	osuus 46 %
josta vaatteet ja tekstiilituotteet:		
yrityksistä ja yhteisöiltä	10.000 tonnia	osuus 6 %
kotitalouksista, josta	45.000 tonnia	osuus 25 %
tuottajavastuu koskisi*	**33.000 tonnia**	**osuus 18 %**
ulkomainen verkkokauppa	7.000 tonnia	osuus 4 %

*jätteet, jotka kuuluvat komission esityksessä tuottajavastuun piiriin

1. TUOTTAJAVASTUUTA EI TULE SÄÄTÄÄ, JOS SE EI KOSKE KAIKKIA TUOTTEITA JA YRITYKSIÄ

Tuottajavastuuvelvoite ei komission esityksen mukaan koskisi mikroyrityksiä (alle 10 työntekijää) joiden liikevaihto ei ylitä 2 miljoonaa euroa. Näitä on 88 % yritysten lukumäärästä EUssa. Komission esityksen mukaan huomattava osa yrityksiä jäisi tuottajavastuuvelvoitteen ulkopuolelle, mikä merkittävästi vaikuttaisi yli 2 miljoonan euron liikevaihtoa tekevien yritysten toimintaan. **Yritysten tasapuolisen kilpailun kannalta olisi ongelmallista**, jos vain n. joka kymmenes yritys olisi tuottajavastuullinen.

Suomessa tuottajavastuu velvoite koskisi yrityksiä, joiden myymien tuotteiden osuus on noin 74 kuluttajamarkkinan arvosta. Koko tekstiilien tarjonnasta nämä tuotteet edustavat noin 18 prosenttia. **82 % tekstiilien tarjonnasta jäisi siis tuottajavastuun ulkopuolelle.**

Suorat verkko-ostokset EUn alueen ulkopuolelta todennäköisesti myytäisiin edelleen kuluttajalle ilman tuottajavastuun aiheuttamia lisäkustannuksia, mikä **kasvattaisi verkkokauppaa EUn ulkopuolelta**. Halvempien hintojen vuoksi kuluttajat siirtyisivät suosimaan EUn ulkopuolisia etäkauppoja, mikä voi jopa lisätä **kappalemääräistä kulutusta.**

Yrityksen kokoon sidottu tuottajavastuu, johtaisi **tuottajayhteisön toiminnan kannalta kestämättömään tilanteeseen,** sillä tuottajavastuuvelvoite olisi aina erikseen tutkittava joidenkin yritysten osalta jopa joka vuosi erikseen.

Pakkausjätteen 1 milj. liikevaihtorajasta luovuttiin tasapuolisuussyistä. **Kaikkien yritysten tulisi osallistua tekstiili- ja jalkinejätteen tuottajavastuuseen ilman koko rajoitusta.**

Sekajätteen koostumusselvityksen ajoittainen selvittäminen **ei voi olla tuottajien velvollisuus**, jos vain murto-osa tekstiilikuitujätteestä olisi tuottajavastuun piirissä.

2. LAAJA EU HARMONISOINTI EDISTÄISI KIERTOTALOUTTA

Mahdollisimman **laaja EU harmonisointi** takaisi, tekstiilijätteen tehokkaan hyötykäytön, alhaisimmat kustannukset kuluttajille ja estäisi EUn jätemarkkinoiden pirstaloitumisen. Jäsenmaakohtainen soveltaminen sen sijaan johtaisi tehottomuuteen ja vakavaan vapaa-matkustusongelmaan EU maiden kesken.

Valtaosa toimialan yrityksistä toimii useammassa kuin yhdessä EU maassa. Siksi yritysten tulisi voida hoitaa tuottajavastuu kaikissa EU-maissa **rekisteröitymällä vain kerran** yhteen järjestelmään.

Tekstiilien **lajittelun harmonisointi** on avainasemassa uudelleen käytön maksimoimiseksi. Jätehierarkian mukaan tulisi huolehtia siitä, että tekstiili lajitellaan ensin uudelleen käytön näkökulmasta ja vasta sen jälkeen muihin tarkoituksiin.

3. GLOBAALIA KIERTOTALOUTTA TULEE EDISTÄÄ

Direktiivin tavoitteena tulisi olla **vapaa liikkuvuus** EUn sisämarkkinoiden lisäksi myös **EUn ja kolmansien maiden välillä.** Näin edistettäisiin tekstiilituotteiden kiertotaloutta tehokkaimmin. Olisi myös tehotonta ja kiertotalouden kehitystä hidastavaa säädöksillä **pakottaa käsittelyyn EU alueella**, jos varsinainen tekstiilijätteen hyödyntäminen tapahtuu kuitenkin EUn ulkopuolella.

Komissio esittää, ettei jätehaasteita tule siirtää kolmansiin maihin. **Tekstiilijätteen vientiä raaka-aineeksi ei tule kuitenkaan vaikeuttaa** saatikka estää. Kiertotalouden edistämiseksi on perusteltua, että myös lajittelematonta tekstiilijätettä voidaan viedä kierrätyksen raaka-aineeksi maihin, joissa myös jatkojalostus on lähellä. Muutoin on vaaran, että edelleen **käyttökelpoisia tuotteita joudutaan polttamaan**, koska EU maista ei aina jatkokäyttäjää löydy tai jatkojalostus ei ole kilpailukykyistä.

Käytettyjen tekstiilien vienti tulisi olla mahdollista sekä OECD-maihin että niiden ulkopuolelle, edellyttäen että käsittely OECD:n ulkopuolella tehdään auditoidussa ja unionin standardin täyttävässä laitoksessa.

Käytöstä poistettujen tekstiilien ja jätteen **polttaminen** EU maissa on huomattavasti **halvempaa** kuin kuljettaminen kolmansiin maihin, mikä todellisuudessa rajoittaa tekstiilijätteen vientiä dumppaustarkoituksessa.

Laittomien tavaransiirtojen estämiseksi tulee rakentaa järjestelmä, jossa jätteen viennin rahtieristä saadaan riittävä sisältöinformaatio. Tämä lisäisi vientilähetyksiin liittyvän tiedon läpinäkyvyyttä ja yhdenmukaisuutta.

4. TUOTTAJAVASTUU EI VÄHENTÄISI KULUTTAMISEN MÄÄRÄÄ

Suomalaisten vaatteiden, tekstiilien ja jalkineiden kulutuksen volyymi on vähentynyt vuosina 2010 - 2022 noin **13 prosentilla**. Tekstiili ja jalkinekulutusta ovat Suomessa rajoittaneet pidemmällä aikavälillä kuluttajien ostovoiman lasku, väestön ikääntyminen ja alhainen syntyvyys.

Tekstiilikuitujen intojen ennustetaan pidemmällä aikavälillä nousevan niin paljon, että kierrätyskuitujen hintakilpailykyky paranee ja myös laatu lähenee uusiokuitujen laatutasoa. Näin tulevaisuudessa **tuottajavastuun kustannukset katettaisiin jätteestä ja edelleen käytettävistä tuotteista saatavilla tuloilla** ja tuottajavastuun hintatasoa nostava vaikutus vähenisi tai joidenkin kuitujen osalta poistuisi kokonaan. Koko tuottajavastuujärjestelmä olisi pidemmällä aikavälillä näin kulutusneutraali.

Tuottajavastuulla olisi siten vain ajallisesti rajattu vaikutus kuluttamiseen. Lisäksi kuluttajalla on tehokkaan tuontivalvonnan puuttuessa mahdollisuus ostaa samat tekstiilituotteet kolmansien maiden verkkokaupasta ilman tuottajavastuumaksujen korottavaa vaikutusta.

5. HELPOITEN KIERRÄTETTÄVÄ JÄTE TULISI OLLA MUKANA – KENKIEN TUOTTAJAVASTUU TULISI HARKITA KOKONAAN UUDELLEEN

Komission esityksen mukaan tuottajavastuu koskisi vain trikoo ja kangasvaatteita, kodintekstiileitä (pl. matot) päähineitä sekä kenkiä.

Teollisuudesta tulevat tekstiilijätteet on usein helpoin hyödyntää. Ne on kuitenkin suljettu esitetyn tuottajavastuun ulkopuolelle. Helpoimmin hyödynnettävä jäte voisi synnyttää kannattavaa tuotantoa, joka loisi taloudellisen perustan laajemmalle tekstiilikuitujen kierrätykselle. Esimerkiksi hotelleista kerättävä lakana-jäte on usen tasalaatuista ja tiedossa olevan kuitusisällön vuoksi kotitalouksien lakanajätettä helpompaa kierrättää.

Kenkien erilliskeräys toisi todennäköisesti vain kustannuksia. Kenkäjätteen hyödäntäminen on vaikeaa ja siksi nykyisin olematonta. Jos tavoitteena on uudelleenkäytön-osuuden kasvattaminen, tulisi selvittää onko tavoite edes mahdollinen ja harkita vasta sitten, kannattaako jalkineita koskevaa tuottajavastuuta tässä vaiheessa säätää. Uudelleenkäyttöä varten tulisi myös selvittää muut mahdolliset keruuvaihtoehdot, ennen tuottajavastuuta. Tulisi myös tarkentaa, mitkä olisivat todelliset jalkinejätteen hyödyntämismahdollisuudet.

6. VAPAA-MATKUSTAJAONGELMA OLISI VAKAVA

Esityksen mukaan tuottajavastuuvelvollisia olisivat valmistajat, maahantuojat, jakelijat tai luonnollinen henkilöt, jotka ensimmäisenä laittavat EU-markkinoille tuotteita.

Suurin osa alan yrityksiä toimii useassa roolissa markkinoilla ja yritys ei etukäteen tiedä, mihin jäsenmaahan yrityksen markkinoille laittamat tuotteet päätyvät. Siksi tuottajavastuumaksujen kohdistaminen tuotteiden käyttömaahan, voi olla ongelmallista.

Komission esityksen mukaan **etäkauppa ja viejäyritys rekisteröityisivät kaikkien niiden EU maiden tuottajarekisteriin,** joihin sillä on kuluttajamyyntiä. **On selvittämättä, miten taattaisiin tuojien ja verkkokauppojen rekisteröityminen tuottajayhteisöön Suomessa.**

Hajautettu tuottajavastuu olisi sisämarkkinoilla toimiville **viejille ja verkkokauppoille työläs** ja valvonnan kannalta ongelmallinen. Nykyiset EU tason tuottajavastuujärjestelmät ovat epäonnistuneet esimerkiksi EUn sisäisen verkkokaupan vapaamatkustajaongelman poistamisessa. Mm. pakkausjätteen tuottajayhteisöön Ssuomessa ovat liittyneet harvat EU etäkaupat.

Suomalaiset ostivat vuonna 2022 ulkomaisista etäkapaupoista vaatteita, kenkiä ja kodintekstiileitä yhteensä 461 miljoonalla eurolla. Niin kolmansista maista suoraan kuluttajille myytävien tekstiilituotteiden ja kenkien kuin EU sisärajojen ylittävän etäkaupan tuottajavastuuta koskevat säännöt tulisi olla selkeät ja valvonta tehokasta. Laillisen edustajan niemeäminen tms. ei ole tuottajavastuun kannalta tehokasta, sillä se ei ole ollut tehokas muissakaan tuottajavastuujakeissa, joissa etäkauppa on oleellisesti tekstiilituotteita vähäisempää. Valtuutetulle edustajalle tulisi vähintään määrätä suora kustannusvastuu edustamiensa tahojen jätteistä.

EUn tullireformin mukaan **etäkauppaa valvottaisiin** tulevaisuudessa tullin tuontivalvonnan kautta. Rajavalvonta olisi syytä aloittaa jätedirektiivin muutoksen tullessa voimaan ja harmonisoida säädökset tullilainsäädännön kanssa.

7. TAANNEHTIVA VASTUU LOUKKAISI OIKEUSSUOJAA

EU tuomioistuimen päätöksen C-181/20 perusteella jo markkinoilla olevien tuotteiden tuottavastuuta ei voida laittaa aikaisemmin markkinoille laitettujen tuotteiden osalta jätteen syntyhetkellä toimivien tuottajien maksettavaksi. Tämä oikeuden päätös on otettu huomioon komission esityksessä. **Suomen ei tulisi lähteä tätä oikeusperiaatetta kyseenalaistamaan.**

8. SUOMESSA EI TULE SÄÄTÄÄ KANSALLISIA SISÄMARKKINAESTEITÄ

Kaikkien keruumuotojen tulisi olla mahdollisia ilman kansallista säädösohjausta keruutavasta tai eri toimijoiden rooleista. Joustavasti olosuhteet huomioon ottavalla keruu- ja kuljetuslogistiikalla voidaan saada merkittävät kustannussäästöt ja vähentää kuljetussuoritteita. **Tuottajayhteisöllä tai -yhteisöillä tulee olla vapaus järjestää velvoitteiden hoito haluamallaan kustannusvastaavalla tavalla**. Näin saadaan myös kuluttajien maksama hintojen nousu mahdollisimman pieneksi.

Tuottajavastuumakujen sitominen muuhun kuin jätteen hyödynnettävyyteen, ei perustuisi markkinamekanismeihin ja voisi johtaa tuottajayhteisön toiminnan vaikeutumiseen ja jätteen kierrätyksen vähenemiseen. Jos esimerkiksi jonkin jätejakeen hinta olisi hallinnollisen pakon vuoksi kalliImpi kuin uuden kuidun, saattaisi tämä johtaa kierrätyskuidun käytön vähenemiseen.

Jätteen lajittelu on jo nykyisin pitkälle kehittynyttä toimintaa. Olisi askel taaksepäin velvoittaa tuottajia lajitteluun esimerkiksi keruupaikassa.

Tuottajien kustannusvastuu tulisi määritellä selkeämmin myös tilanteissa, jossa tuottajat myyvät jätteen **jatkojalostettavaksi esimerkiksi EUn ulkopuolelle**.

UUDELLEEN KÄYTTÖ JÄTTEEN EDELLE

Tuottajat maksaisivat Komission esityksen mukaan myös järjestöjen (social enteprises) keruukustannukset ja uudelleenkäyttö olisi suosituimmusasemassa jätteen hyödyntämiseen nähden.

On syytä huomioida, että **myös kaupat ja maahantuojat keräävät** jo nyt varsinkin vaatteita uudelleen myytäväksi ja tämä toimintamallia kasvaa nopeasti. Olisi perusteltua, että järjestökeruu ja yritysten harjoittama second hand – keräys olisivat jätelainsäädännössä tasa-arvoisia ja rinnastettavia toimintoja. Näin vähennettäisiin riskiä siitä, että uudelleenkäyttöön kelpaavia tuotteita joutuu jätteeksi pelkästään siksi, että kerääjänä onkin yritys eikä järjestö.

Jo käytössä olevia kierrätyksen toimintamalleja ei tule vaarantaa tai uusia hyviä käytäntöjä estää. Euroopassa toimii monia yleishyödyllisiä organisaatioita ja myös kaupan yrityksiä, jotka **kustantavat nykyisin vaatteiden keräystoiminnan omalla kustannuksellaan**. Tämä on ollut mahdollista sen ansiosta että vaatteet lajitellaan ensinnä uudelleen käytön näkökulmasta ja vasta toissijaisesti materiaalina käytettäväksi.

Myymäläkeräys ja yritysten omat jätettä vähentävät toimet tulee huomioida tuottajavastuuvelvoitteissa.

:

Kuva 1:

Vaatekulutus kappaleita per henki (Statista, Eurostat)

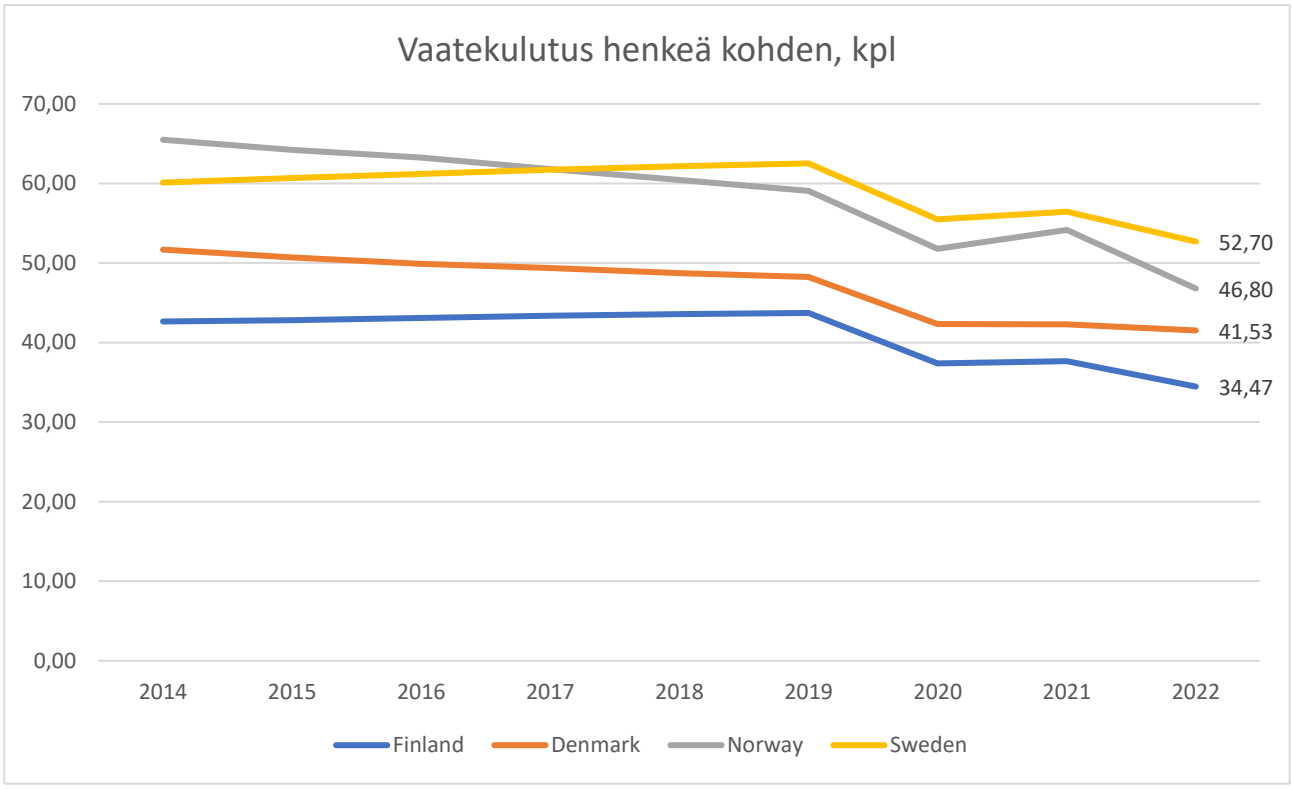

Kuva 2:

Jalkinekulutus paria per henki (Statista, Eurostat)

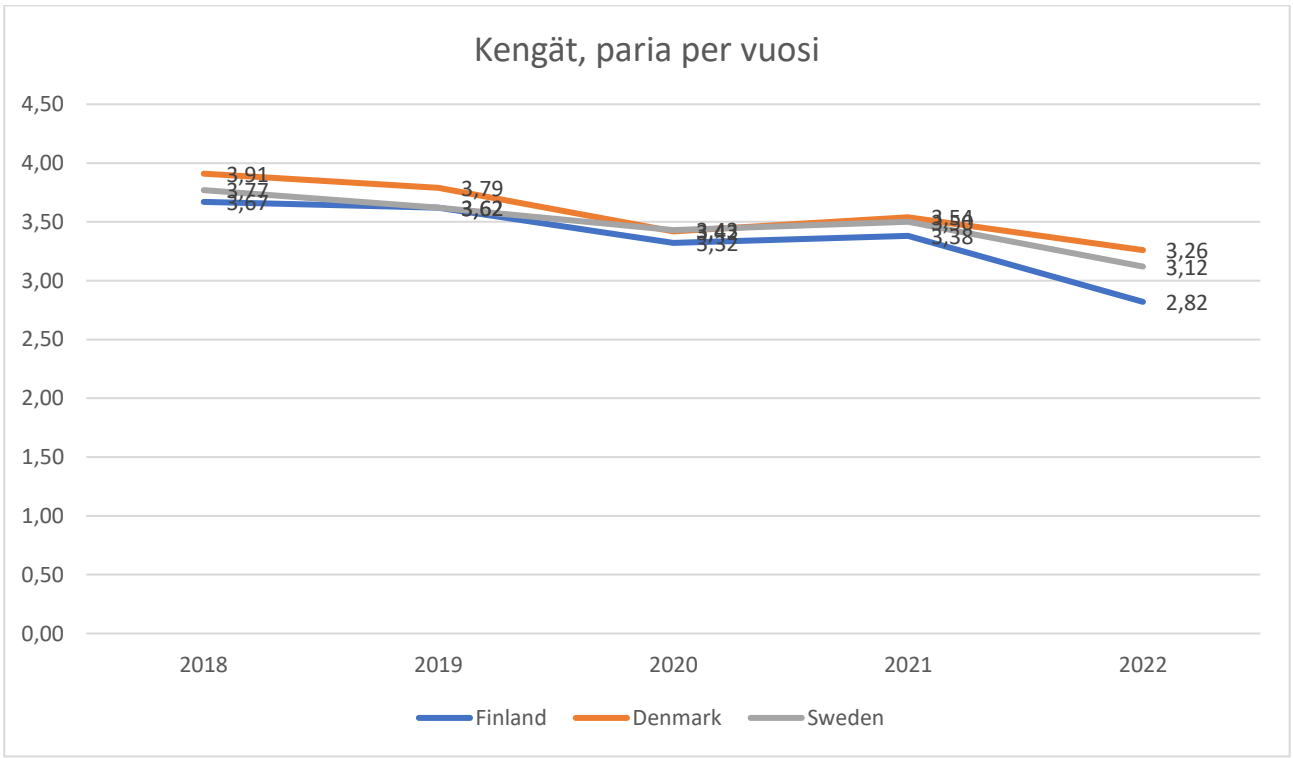

Muoti- ja urheilukauppa ry

Veli-Matti Kankaanpää

Toimitusjohtaja